

ХАРЧЕНКО С.В.

ад'юнкт кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

ВСТАНОВЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНТАКТУ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ З НЕПОВНОЛІТНИМИ ПІДОЗРЮВАНИМИ

Положення нового КПК України, що змінив порядок кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій, зумовлює необхідність тлумачення певних законодавчих положень, розробки криміналістичних рекомендацій.

Слідчі (розшукові) дії - це регламентовані кримінально-процесуальним законом процесуальні дії, що спрямовані на збирання, фіксацію та перевірку доказів. Залежно від прийомів отримання інформації слідчі дії можна поділити на вербальні, невербальні та змішані. Вербальними є слідчі дії, у результаті яких одержується словесна інформація. До них можна віднести допит та одночасний допит. Невербальними називають такі слідчі дії, у результаті яких слідчий, прокурор отримує інформацію, що міститься в об'єктах матеріального світу і виражається в предметно-просторових ознаках, таких як форма, колір, обсяг тощо. До невербальних слідчих дій можна віднести огляд, освідування, виїмку, обшук. Решта слідчих дій є змішаними, у ході яких отримується інформація як словесна, так і та, що міститься в об'єктах матеріального світу [3 с. 291].

Найважливіше значення встановлення психологічного контакту має при проведенні вербальних слідчих (розшукових) дій. Однак тактика проведення як слідчих (розшукових) дій змішаного характеру, так і невербальних, супроводжується спілкуванням їх учасників, налагодженням комунікацій. За окремих умов встановлення психологічного контакту має принципове значення, адже забезпечує ефективне проведення слідчих (розшукових) дій за умов сприятливих безконфліктних слідчих ситуацій.

Любий вид слідчих (розшукових) дій починається з встановлення психологічного контакту, тобто такого налаштування до спілкування, яке може призвести до найбільш ефективних результатів. Психологічний контакт в своєрідній формі спілкування, яка має місце в судочинстві, обумовлює отримання доказової інформації, яка сприяє встановленню об'єктивної істини. Поняття «психологічний контакт» обумовлює, конкретний вплив на психіку осіб, які вступають в спілкування. Психологічний вплив при встановленні контакту може мати різні форми та зумовлений рядом обставин, серед яких необхідність встановлення контакту, його ціль, прийоми впливу, використання емоційного стану осіб під час спілкування та бажання надавати необхідну інформацію. [5 с. 65]

Емоційний фон впливу формується з перших хвилин спілкування слідчого з будь-яким учасником розслідування. Тому успіх цього спілкування, а й відповідно, вирішення завдань, які стоять перед слідчим, в значній мірі залежать від рівня психологічного контакту, досягнутого з особою, з якою доведеться працювати. [4 с. 25]

Слідчий повинен розробляти тактику слідчих (розшукових) дій з урахуванням психологічних особливостей неповнолітнього підозрюваного. Успіх слідчих (розшукових) дій значною мірою визначається достатньою обізнаністю слідчого про особу, з якою буде проведено слідчу (розшукову) дію.

Важливим питанням підготовки до слідчої (розшукової) дії з неповнолітнім підозрюваним є створення обставин, що мають сприяти встановленню психологічного контакту і одержанню необхідної інформації. Треба заздалегідь підготувати перелік обставин, зміст яких необхідно з'ясувати у неповнолітнього підозрюваного. Виконання цього завдання забезпечується складанням плану.

Для зняття стану напруженості, хвилювання, неспокійності, тривожності, неприязні, підозрілості під час слідчих (розшукових) дій варто встановити з неповнолітнім психологічний контакт, застосовуючи при цьому ряд психологічних прийомів. Наприклад стосовно допиту мова йде про правило «накопичення згоди» - на початку допиту задаються питання лише з позитивними відповідями, що не викликають тривоги, поступово вони ускладнюються, наближуються до суті проблеми; демонстрація спільності поглядів, оцінок, інтересів (гендерна рівність, місце проживання, земляцтво, захоплення); прийом «психологічного прогладжування» - визнання слідчими позитивних якостей допитуваного, наявності правоти в його позиціях, словах, вияв розуміння (це заспокоює неповнолітнього, підвищує почуття впевненості, доброзичливості зі сторони допитуючого); зайняте відносно один одного місце партнерів по спілкуванню; частота і стійкість візуального контакту; наявність природної, невимушеної міміки, жестів, схожість манери спілкування [6 с. 65]. Вказані тактичні прийоми є актуальними при проведенні й інших слідчих (розшукових) дій.

У процесі проведення слідчих (розшукових) дій з неповнолітнім підозрюваним слідчому необхідно встановити з ним психологічний контакт, що передбачає проведення бесіди на теми спорту, навчання, нових фільмів, ігор тощо. При проведенні слідчих (розшукових) дій з неповнолітнім підозрюваним слідчий, прокурор повинен триматись спокійно, доброзичливо, але й достатньо твердо. Тактичні прийоми, що слід застосовувати в процесі слідчих (розшукових) дій з неповнолітнім підозрюваним залежать від особистості підозрюваного. У випадку проведення слідчих (розшукових) дій з розбещеними і недисциплінованими неповнолітніми, необхідно проявляти серйозність і суворість і, навпаки, якщо неповнолітній є сором'язливим, невпевненим - слід підбадьорити та заохотити його. Така манера поведінки сприяє встановленню необхідного контакту з неповнолітнім, налаштовує його на відвертість зі слідчим [7 с. 136].

Таким чином, знання психології формування показань, вікових та індивідуальних особливостей неповнолітнього має важливе значення для правильного забезпечення тактики проведення слідчих (розшукових) дій з неповнолітнім підозрюваним: обрання прийомів встановлення психологічного контакту, інших тактичних прийомів та їх комплексів, оцінки його показань і, як результат, з'ясування необхідних обставин, отримання правдивої доказової інформації для встановлення обставин кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар/ За загальною редакцією професорів В.Г. Гончаренко, В.Т. Нора, М.Є. Шумила – К.: Юстініан, 2012.-1224 с.
3. Кримінальний процес : підручник / за ред. Ю. М. Грошевого та О. В. Капліної. - Х. : Право, 2010. - 608 с.
4. Весельський В.К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні аспекти): Монографія. – Київ: НВТ „Правник” – НАВСУ, 1999. – 126 с.
5. Коновалова В.Е. Допрос: тактика и психология. – Харьков: Консум, 1999. – 156 с.
6. Реуцкая И.Е. Психологические особенности допроса несовершеннолетних / И.Е. Реуцкая, О.И. Бродченко // Прикладная юридическая психология. – № 3. – 2008. – С. 55-68.
7. Шмиголь Т. Особливості тактики проведення допиту при розслідуванні злочинів, учинених неповнолітніми // Підприємництво, господарство і право / Ін-т приватного права і підпр-ва АПРН України та інш. – К., 2007. - № 8. - с. 134-137.